

תכנת שבת

Both versions of the opening lines of the middle ברכה of עשרה of שבת that we reviewed in last week's newsletter consist of פיוטים. In last week's newsletter, we noted the poetic style of the opening line of למשה צוית:

למשה צוית / על הר סיני / מצות שבת / שמור וזכור
ובו צויתנו / י-א-להינו / להקריב לך / קרבן מוסף כראוי.

The line of תכנת שבת is a more sophisticated פיוט:

תכנת שבת, רצית קרבנותיה, צוית פרושיה עם סדורי נסכיה. מענגיה לעולם כבוד ינחלו,
טועמיה חיים זכו, וגם האוהבים דבריה גדלה בחרו, אז . . .

This פיוט is a one word per line פיוט in which the words follow each other in reverse Hebrew alphabetical order. A similar פיוט is recited each day as part of the first ברכה of א-ל ברוך גדול דעה . . . ; קריאת שמע. In that פיוט each word follows the other in proper Hebrew alphabetical order.

The significance of the line being written in reverse alphabetical order is explained as follows: סידור רש"י סימן תקה-תכנת שבת, לכך מיוסד באלף בי"ת זו תשר"ק, לפי שהיא נשמעת על הגאולה, והגאולה בזכות שבת, כדכתיב לסריסים אשר ישמרו שבתותי וגו' ונתתי להם בביתי יד ושם וגו' כל שומר שבת מחללו ומחזיקים בבריתי וגו' (ישעי' נ"ו ד', ה', ו'), וכתיב והביאותים אל הר קדשי (שם שם ז'), וכתיב בשובה ונחת תושעון (ישעי' ל' ט"ו). וכיצד נשמעת על הגאולה, תשר"ק, ביום ההוא ישרק ה' (ישעי' ז' י"ח). צפע"ס, ביום ההוא יטפו ההרים עסים (יואל ד' י"ח). נמל"ך, והיה ה' למלך על כל הארץ (זכרי' י"ד ט'). יטח"ז, יטו שכם אחד לעובדו ויחזוהו ויאמרו הנה א-להינו זה. והדגב"א, יביאו לויתן ויכרו עליו חבירים:

Translation: The Piyut of Tikanta Shabbos was composed with each word following the other in reverse Hebrew alphabetical order known as: Tashrak. It is used in this Bracha because the word: Tashrak represents redemption and redemption will arrive as a result of the observance of Shabbos as it is written (Yishayahu 56, 4, 5, 6, 7): For thus says the Lord to the eunuchs who keep my Sabbaths, and choose the things that please Me, and take hold of My covenant. And to them will I give in My house and within My walls a memorial and a name better than sons and of daughters; I will give them an everlasting name, that shall not be cut off; Also the sons of the stranger, who join themselves to the Lord, to serve Him, and to love the name of the Lord, to be His servants, every one who keeps the Sabbath and does not profane it, and all who hold fast to My covenant; Even them will I bring to My holy mountain, and make them joyful in My house of prayer; their burnt offerings and their sacrifices shall be accepted upon My altar; for My house shall be called a house of prayer for all peoples. And it is written (Yeshayahu 30, 15): For thus said the Lord G-d, the Holy One of Israel: in ease and rest shall you be saved; in quietness and in confidence shall be your strength; and you did not wish it. And how will the news of the redemption spread? The first set of letters:

Tasbrak: (Yeshayahu 7, 18): And it shall come to pass in that day, that the Lord shall whistle to the fly that is in the uttermost part of the rivers of Egypt, and for the bee that is in the land of Assyria. The second set of letters: Tzafam: And it shall come to pass on that day, that the mountains shall drop sweet wine, and the hills shall flow with milk, and all the streams of Judah shall flow with waters, and a fountain shall issue from the house of the Lord, and shall water the valley of Shittim. The third set of letters: Nimlach: (Zechariya 14, 9) And the Lord shall be king over all the earth; on that day the Lord shall be one, and His name one. The fourth set of letters: Yitchaz: They will join together to serve G-d and they will declare: Here is our G-d. The last letters: Ha'Dag'Bab: They will bring the Leviathan and have a great feast.

The concern that the line include all the letters of the alphabet led to a variation in the wording of the ברכה. Some added the words: "צווי פעליה כראוי" representing the letters: מנצפ"ך. Those are letters of the Hebrew alphabet that change their form when the letters appear as the last letters of a word. The following is one of the earliest sources for the practice:

ספר המנהיג הלכות שבת עמוד קסט-עומדים למוסף, ואומרים אבות וגבורות וקדושת ה'. ומנהג ספרד וכן כתב הרמב"ם ז"ל לומר למשה צוית על הר סיני מצות שבת זכור ושמור. ובצרפת ובפרובינציה נהגו לומר תיכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פירושיה עם סדורי נסכיה מענגיה לעולם כבוד ינחלו, טועמיה היים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו וכו'.

Translation: We stand to recite Tefilas Mussaf. We begin with the first three Brachos, Avos, Gevuros and Kedushas Hashem. It is the custom in Spain and so wrote the Rambam that the opening words of the middle Bracha should be L'Moshe Tzivisa Al Har Sinai, Mitzvas Shabbos Zachor V'Shamor. In France and in Provence it is customary to begin the middle Bracha of Shemona Esrei with the words: Tikanta Shabbos Ratzeita Korbonoseha . . .

ושמעתי הטעם מרבתי בצרפת לפי שעל ידי שמירת השבת נגאלין, שני אם ישמרו את שבתות' וגומ', והביאותי אל הר קדשי, והאל"ף ביתא נשמעת על הנאולה, תשר"ק, ביום ההוא ישרוק י-י, צפע"ס יצפו ההרי' עסים כמו (תהילים יט', יא') יטפו ונופת צופים, (משלי טז, כד') צוף דבש אמרי נועם, נמל"ך, והיה י-י למלך על כל הארץ, יטח"ז, יטו שכם אחד ויחזוהו ויאמרו הנה א-להינו זה, והד"ג ב"א, יבוא לויתן ויכרו עליו חברים, שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקי' ממנו בערב פסח, מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי, מנצפ"ך, צופים אמרום בירושלמי: התורה ניתנה ממאמר למאמר, מנאמן לנאמן, מצדיק לצדיק, מפה אל פה, מכף אל כף, ותורה ניתנה בשבת כדאי לעיל.

Translation: I heard that we should recite the Bracha of Tikanta Shabbos because observing Shabbos is the key to bringing about the ultimate redemption based on the verse: if they observe My Shabbosim etc. I will bring them to My holy mountain. The reverse order of Aleph-Beis represents redemption, Ta'Shrak, as in the verse: On that day G-d will whistle. The letters: Tzafam represent the fact that the mountains will drop sweet wine as in the verse: sweeter also than honey and the honeycomb; and the verse: Pleasant words are like a honeycomb, sweet to the soul, and healthy to the bones. The letters Nimlach represent the verse: G-d will then be King over the whole world; the letters Yitchaz represent the fact that the whole world will act as one

להבין את התפלה

and will recognize G-d and will declare: There is G-d, our G-d. The letters: Dag'Bah represent the fact that the Leviathan will arrive and all will share in it. That means that G-d will hold a great feast on Erev Pesach for the righteous using the meat of the Leviathan. The words: Mi'Sinai Nitztavu Tzivvy P'Alecha K'Ra'Uy represent the letters: Manz'Pach. Our Sages said in the Talmud Yerushalmi: the Torah was given from utterance to utterance, from a faithful one to a faithful one, from a Tzaddik to a Tzaddik, from mouth to mouth, from hand to hand and the Torah was given on Shabbos.

The **ספר המנהיג** points out that a reference to the significance of the letters that change their form when they appear as the last letter of a word is found in the **תלמוד ירושלמי**. The **מדרש רבה** provides a similar excerpt but with greater detail:

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה א'–יא'–א"ר סימון בשם רבי יהושע בן לוי מנצפ"ך, צופים אמרום, הלכה למשה מסיני. רבי ירמיה בשם ר' חייא בר אבא אמר, מה שהתקינו הצופים, מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד, והיו שם תינוקות, ואמרו באו ונעשה בית הועד, אמרו מה טעם כתיב מ"ם מ"ם נו"ן נו"ן צד"י צד"י פ"א פ"א כ"ף כ"ף, אלא ממאמר למאמר, ומנאמן לנאמן, ומצדיק לצדיק, ומפה לפה, מכף לכף. ממאמר למאמר, ממאמר של הקדוש ברוך הוא למאמר של משה, מנאמן לנאמן, מהקדוש ברוך הוא שנקרא א–ל מלך נאמן למשה שנקרא נאמן דכתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא, מצדיק לצדיק, מהקב"ה שנקרא צדיק דכתיב (תהלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו, למשה שנקרא צדיק דכתיב (דברים לג) צדקת ה' עשה, מפה לפה, מפיו של הקדוש ברוך הוא לפיו של משה, מכף לכף, מכף ידו של הקדוש ברוך הוא לכף ידו של משה, וסיימו אותן, ועמדו חכמים גדולים בישראל, ויש אומרים רבי אליעזר ורבי יהושע ור' עקיבא היו וקראו עליהן (משלי ב) גם במעלליו יתנכר נער וגו', באנכי דרבי מאיר וכו'.

Translation: Rabbi Simon said in the name of Rabbi Joshua ben Levi: Manzapak, the Hebrew letters that change their form when they appear at the end of a word, is a Mosaic Halachah from Sinai. Rabbi Jeremiah said in the name of Rabbi Hiyya ben Abba: They are forms of the letters that the Early Elders created. It once happened on a stormy day that the Sages did not attend the Academy. Some children were there and they said, 'Come and let us study the letters created by the Early Elders. Why are there two forms for the Hebrew letters: mem, nun, zade, peh, and kaf? It teaches that the Torah was transmitted from utterance to utterance, from Faithful to faithful, from Righteous to righteous, from mouth to mouth, and from hand to hand. From utterance to utterance; from the utterance of the Holy One, blessed be He, to the utterance of Moses. From Faithful to faithful; from the Almighty, who is designated, "God, faithful King," to Moses, who is designated faithful, as it is written, He, Moses, is trusted in all My house (Bamidbar 12, 7). From Righteous to righteous-from G-d, who is designated righteous, as it is written, The Lord is righteous in all His ways (Tehillim 145, 17), to Moses who is designated righteous, as it is written, He executed the righteousness of the Lord (Devarim 33, 21). From mouth to mouth; from the mouth of the Holy One, blessed be He, to the mouth of Moses. From hand to hand: from the hand of the Holy One, blessed be He, to the hand of Moses. The scholars applauded the young students, and they grew to be great sages in Israel; some say that they were Rabbi Eliezer, Rabbi Joshua, and Rabbi Akiba. They applied to them the verse, Even a child is known by his doings, etc. (Mishlei 20, 11).

The **תכנת שבת** provides a slightly different explanation of the opening line of **כלבו**:

ספר כלבו סימן לז—ואחר אומר קדושת השם ואחר יאמר תכנת שבת רצית וכו' והוא מיוסד בתשר"ק ומנצפ"ך הנוסחא דוקא, והוא כנגד קבוץ גלויות כי לכל קבוץ שייך שריקה ישרוק ה' לזבוב וכו', (ישעיה ז', יח'), תכנת מלשון (שמות ה', יח') ותוכן לבנים. בעשרת הדברות תמצא ויום השביעי שבת, להוציא מלב העמים והישמעאלים, שאלו עושין שבתם ביום ששי, ואלו ביום אחד, שהרי כולם קורין לשבת שבת וקרא הכתוב (בראשית ב, ב) וישבות ביום השביעי.

Translation: Then we say the third Bracha of Shemona Esrei and the middle Bracha: Tikanta Shabbos Ratzeita, etc. It is composed with words that follow each other in reverse Hebrew Alphabet order and then the letters that change their form when they appear at the end of a word. This wording is preferred. The words represent the theme of the return of the exiles. Each part of the return will be accompanied by G-d's call: the Lord shall whistle to the fly. The word Tikanta is a reference to the word: quantity of bricks. In the Ten Commandments you will find the words: and the seventh day is Shabbos. These words were included to contradict the opinions of Muslims who consider the sixth day of the week as Shabbos and those who consider the first day of the week as Shabbos. They may choose to call any day they wish Shabbos but the Torah is quite specific that it is the seventh day of the week, as in the verse (Bereishis 2, 2): and G-d rested on the seventh day.

In last week's newsletter we learned that two of the central leaders of the great era of Kabbalah in **צפת**, the **רמ"ק**, Rabbi Moshe Cordevero, **זצ"ל** and the **אר"י**, Rabbi Isaac Luria, **זצ"ל**, disagreed as to which version of the middle **ברכה** of **עשרה** **מוסף שמונה עשרה** should be recited. Rabbi Cordevero advocated for the recital of **למשה צוית** and Rabbi Luria advocated for the recital of **תכנת שבת**. What was the basis for Rabbi Cordevero's position?

סידור גאונים ומקובלים—תפלת מוסף—דף 217—כוונת הרמ"ק ז"ל הוא כי ביוצר דחול אנו אומרים א' ברוך גדול דעה, וכו' היינו שכל תיבה היא אות בסדר האל"ף ב"ת, ובמקביל ביוצר דשבת אנו אומרים פיוט מלא של א' אדון על כל המעשים ברוך וכו' כל אות מכיל משפט שלם. וזהו מה שמכנה אתוון זעירין ואתוון רבבן, וכדול"ז כאן בתכנת שבת, שכל תיבה מכילה אות בסדר של תשר"ק.

Translation: Rabbi Cordevero based his position on the fact that during the week we recite a one word per line alphabetical acrostic; i.e. Kail, Baruch, Gadol, Da'Eh, etc. in the first of the Brachos of Kriyas Shema. In the corresponding piyut that we recite on Shabbos, each letter of the alphabet opens not just a one word line but rather a multi-word line in the acrostic; i.e. Kail Adon Al Kol Ha'Ma'Asim, Baruch etc. These two examples of Piyuttim highlight what are considered "big" letters (letters that open a multi-word line) and "small" letters (words that open single word lines). The Piyut of Tikanta Shabbos is a one word per line Piyut and therefore resembles the Piyut of Kail, Baruch, Gadol, Da'Eh and not the Piyut of Kail Adon Al Kol Ha'Ma'Asim. We learn from the fact that Chazal expanded the Piyut of Kail, Baruch, Gadol, Da'Eh that on Shabbos it is wrong to recite a Piyut that consists of one word lines; i.e. "small" letters.

The position of Rabbi Cordevero is based on the Kabbalistic idea that the Hebrew alphabet consists of "big" and "small" letters. Small letters represent this world, **העולם למעטה** while the big letters resemble the heavenly world, **העולם למעלה**. Because of the sanctity of **שבת**,

להבין את התפלה

we want to recite פיוטים in which each line opens with a “big” letter.

What was the basis of the position of the אר"י. The following is a quote from one of the writings of the אר"י?

סידור גאונים ומקובלים – ענין תפילת מוסף בלחש. דע, כי צריך לומר כמנהג אשכנז, שהוא סדר תכנת שבת כו', הנתקן על סדר אלפא ביתא דתשר"ק, ובאחרונה מוסיפין ה' אותיות מנצפ"ך, והם: מסיני, נצטוו, צווי, פעליה כראוי. יהרמ"י אה"א שתעלינו וכו'. והם סוד הארת כ"ב אתוון במוחא עילאה, ממטה למעלה.

Translation: Concerning Mussaf Shemona Esrei of Shabbos. Know that we should recite the version of the Middle Bracha of Mussaf Shemona Esrei of Shabbos that follows Nusach Ashkenaz; i.e. Tikanta Shabbos, etc. which is built on words that begin with letters in reverse Hebrew alphabetical order and at the end we add words that begin with the five letters of the Hebrew language that change their form when they appear at the end of a word. The five words that we add are: Mi'Sinai, Nitztavu, Tzivuy, P'A'Lecha, Ka'Ra'Ooy. Yihei Ratzon, etc. They are part of a secret message that is hidden in the Hebrew alphabet when you move from the bottom of the alphabet to the top of the alphabet. It is a metaphor for lifting oneself out of the lower world, the human world, to the upper world, the heavenly world.

The word: תכנת appears in two versions: תכנת and תקנת. Is there a difference in meaning?

פירוש התפילות והברכות רבינו יהודה ב"ר יקר – תכנת שבת – וכך אנו אומרים תקנת שבת בכל ארץ צרפת. וכותבין אותו ב"ק" על שם (קהלת יב' ט') אזן ותקן. ודרשינן (עירובין כא', ב') שלמה תקן עירוב' לשבת. כלומר רצית שיעשו תיקון לשבת שיכול לצאת איש ממקומו. ובספרד נוהגין אותו ב"כ" תיכנת שבת על שם דכתוב (משלי ט', א'): הצבה עמודיה שבעה. מכלל דקרי לשבת עמוד. וכתוב (תהילים עה', ד') על תיכנת עמודיה סלה. ולכך אמר תיכנת גבי שבת שעמוד השבת הוא מתוקן יותר משה עמודי החול דכתוב (משלי ט', א'): הצבה עמודיה שבעה. ועוד תיכנת מעין תוכן הלבנים פירוש וחשבון עשית חשבונות ליסורי שבת יותר מעל כל מצוות שבתורה כגון: ארבעים אבות מלאכה חסר אחת כנגד מלאכה ומלאכתך הכתובה בתורה. וכן ד' רשויות הן.

Translation: Tikanta Shabbos: In all of France, we begin the middle Bracha of Mussaf Shemona Esrei with the words: Tikanta Shabbos. The word: Tikanta begins with the letter: Kuf based on the verse: heard and set in order. We learn in Maseches Eruvin 21, 2: King Shlomo instituted the practice of setting up Eruvs on Shabbos; in other words: G-d wanted Chazal to make adjustments to the laws of Shabbos so that people would be able to walk out of their houses. In Spain they present the word: Tikanta with the letter: Chaf. With that spelling the word represents the verse (Mishlei 9, 1): she has hewn out her seven pillars; meaning that Shabbos is one of the pillars of Judaism. And we say: I hold up its pillars. That is why they include the word: Tikanta in a reference to Shabbos. That the pillar of Shabbos is built stronger than the other six pillars of the week as it is written: she has hewn out her seven pillars. The word: Tikanta with a Chaf is also a reference to the verse: quantity of bricks, meaning You undertook many calculations to create the prohibited

1. This is a reference to courtyard Eruvs.

works on Shabbos, more calculations than You needed to make concerning other Mitzvos in the Torah; i.e 39 works that are prohibited on Shabbos and the four domains (for carrying) that You founded.

The **מגן אברהם** notes the two versions of the word: **תכנת** and suggests that it should be presented with a כ"ף:

מגן אברהם סימן רפו-בכתבי האר"י כתב תקנת שבת בקו"ף אבל בבית יוסף בשם שבולי
הלקט אי' תכנת בכ"ף מלשון תכנתי עמודיה סלה. וכן המנהג.

Translation: In the writings of the AR"Y we find that he spelled the word: Tikanta as in Tikanta Shabbos with a Kuf but the Beis Yosef in the name of the Shibbolei Ha'Leiket wrote that the letter Tikanta should appear with a Chaf based on the verse: I hold up its pillars. That is the general practice that is followed.

Rabbi Shmuel Dovid Luzzatto in his **מבוא למחזור רומא** expresses a preference for spelling the word: **תקנת** with a ק"ק:

מבוא למחזור רומא - Goldschmidt Edition page 43 -במוסף לשבת תקנת שבת כתוב בקו"ף
בכמה ספרים כ"י ובדפוס רמ"ו, וכן צ"ל, כי הוא מלשון תקן, משלים הרבה (קהלת י"ב, ט)
וענינו עשה, יסד, העמיד; אבל תכן בכ"ף אין ענינו אלא ידיעת הדבר בצמצום, על ידי מנין,
מדד או משקל, עיין פירושי על מי תכן את רוח ה' (ישעיה מ' י"ג).

Translation: In Mussaf Shemona Esrei on Shabbos, the word Tikanta is written with a Kuf in some handwritten Siddurim and in an old edition of the Machzor Roma, and that it is the correct way to spell the word. The root of the word is Tikain which means to complete as in (Kohel 12, 9): set in order many proverbs. It means to create or establish. But the word Tikain with a Chaf means to look at the details by means of counting, measuring or weighing. Check out my explanation for the verse (Yishayahu 40, 13):Who has directed the spirit of the Lord, or being his counsellor has taught him?

Professor Goldschmidt adds the following footnote:

גולדשידט-אין ספק שצודק השד"ל בפירוש המלים "תקנת שבת", אבל למרות הבחנת
השרשים תקן-תכן שהוא נותן כאן (ומסכים לו עורך מלון בן יהודה . . .) יש לומר ששתי
המלים קרובות זו לזו במשמעותן כגון תהל' עה' ד': תכנתי עמודיה = הכינותי, ומתערבבות
בספרות הרבנית. בסידורי הגאונים נמצא הכתיב "תקנת", בכ"י מחזור ויטרי "תכנת", וכתוב
זה נשמר ברוב כ"י מנהגי צרפת ואשכנז ואיטליה; מאידך גיסא אנו קוראים "תקנת" במחזור
רומא דפוס רמ"ו ובדפוסים מחזור רומניא, ובזמן האחרון תפסו בכתיב זה הסידי הב"ד.

Translation: There is no doubt that the Shadal was correct in his interpretation of the words: Tikanta Shabbos. Yet despite the difference in the roots of the words when they include a Kuf or a Chaf that he presents (and the dictionary editor Ben Yehuda agrees with him) it is more correct to say that the words were so close in meaning as in the verse (Tehillim 75,4) I prepared its pillars, that the two words became interchangeable in Rabbinic literature. In the Siddurim of the Gaonim, we find the word Tikanta spelled with a Kuf while in handwritten versions of the Machzor Vitri we find the word spelled with a Chaf. That spelling was followed in most Siddurim that follow the French, Ashkenazic and Italian rites. On the other hand, we find the word spelled with a Kuf in an old edition of the Machzor Roma and in the Machzor Romania. In recent times, that spelling of the word has been adopted by the Lubavitcher Chasidim.